

สิทธิและความเสี่ยงของศิลปิน: การวิเคราะห์กฎหมายลิขสิทธิ์ไทย ในบริบทของผลงานศิลปะ

นวภู แซ่ตั้ง

นักวิชาการอิสระ

Received : May 20, 2025

Revised : January 8, 2026

Accepted : January 8, 2026

บทคัดย่อ

การเติบโตของวงการศิลปะในประเทศไทยนอกจากจะนำไปสู่การพัฒนาทางด้านความคิดสร้างสรรค์และเศรษฐกิจแล้ว ยังตามมาด้วยปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ โดยเฉพาะในรูปแบบของผลงานปลอม รวมถึงความเสี่ยงที่ศิลปินจะถูกเอาเปรียบจากกลุ่มทุน หากขาดความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้ให้เห็นถึงบทบาทของกฎหมายลิขสิทธิ์ในแวดวงศิลปะ โดยเน้นสิทธิของศิลปินในฐานะเจ้าของลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย ตลอดจนยกตัวอย่างพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการละเมิดลิขสิทธิ์ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย นอกจากนี้ ยังเสนอแนะแนวทางปฏิบัติสำหรับศิลปินและผู้เกี่ยวข้องในการรับมือกับปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์อย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมความยั่งยืนในแวดวงศิลปะไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ : นวภู แซ่ตั้ง นักวิชาการอิสระ อีเมล nawapoo@gmail.com

คำสำคัญ : ศิลปะไทย / ลิขสิทธิ์ / กฎหมาย

Artists' Rights and Risks: An Analysis of Thai Copyright Law in the Context of Art

Nawapoo Sae-tang
Independent scholar

Abstract

The expansion of the art industry in Thailand has not only driven creative and economic development but has also led to growing concerns over copyright infringement, particularly in the form of art forgeries. Additionally, artists without legal knowledge are increasingly vulnerable to exploitation by commercial interests. This article aims to explore the role of copyright law within the art community by highlighting the legal rights of artists as copyright holders and identifying behaviors that may constitute copyright violations under existing laws. Furthermore, it offers practical guidance for artists and stakeholders on how to navigate copyright issues responsibly, with the goal of promoting a more ethical and sustainable art ecosystem in Thailand.

Corresponding Author : Nawapoo Sae-tang , Independent scholar, Email : nawapoo@gmail.com

Keywords : Thai art / Copyright / Law

บทนำ : ปมปัญหา

ตั้งแต่เริ่มทศวรรษที่ 2560 เป็นต้นมา วงการศิลปะไทยขยายตัวมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในฝั่งของนักสะสม สถาบันการศึกษา หรือแม้แต่ในฝั่งของศิลปิน โดยเฉพาะเมื่อผ่านพ้นรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มาสู่รัฐบาลพลเรือนภายใต้การนำของ นายเศรษฐา ทวีสิน จากพรรคเพื่อไทย ซึ่งมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมสร้างสรรค์ภายใต้การนำเสนอแนวคิดซอฟต์พาวเวอร์ (Soft power) และมีการตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ซอฟต์พาวเวอร์แห่งชาติในปี พ.ศ. 2566 ('PM Ready to Reconsider Soft Power Budget after Being Seen as High Budget, but Confident It's on the Right Track', 2023) ศิลปะในรูปแบบงานทัศนศิลป์ถูกนับให้เป็นส่วนหนึ่งของซอฟต์พาวเวอร์ด้วยเช่นกัน ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนับเป็นแรงกระตุ้นให้วงการศิลปะและวัฒนธรรมสร้างสรรค์ในประเทศไทยคึกคักมากยิ่งขึ้น

ย้อนกลับไปในปี พ.ศ. 2561 เกิดมหกรรมทางศิลปะระดับนานาชาติขึ้นในประเทศไทย คือ Bangkok Art Biennale จัดโดย Bangkok Art Biennale Foundation นำโดย อภินันท์ โปษยานนท์ และ Thailand Biennale ซึ่งจัดโดย สำนักงานศิลปะวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม อาจกล่าวได้ว่าสองมหกรรมทางศิลปะดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญจุดหนึ่งในทศวรรษที่ 2560 ซึ่งทำให้ศิลปะไทยมีการเชื่อมต่อกับวงการศิลปะนานาชาติ ในปี พ.ศ. 2564 มีการก่อตั้งบริษัทประมูลงานศิลปะอย่างจริงจังมากขึ้น Bangkok Art Auction Center ถูกก่อตั้งขึ้นโดยเป็นการร่วมทุนระหว่าง RCB Auction ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์การค้าริเวอร์ซิตี้ แต่เดิมเป็นบริษัทประมูลของสะสมโบราณและเบญจรงค์กับ พิริยะ วัชจิตพันธ์ และ เสริมคุณ คุณาวงศ์

ซึ่งอยู่ในธุรกิจการประมูลผลงานศิลปะมาก่อน (Boonpipattanapong, n.d.) โดยรวมผลงานศิลปะจากศิลปินชั้นนำของไทยมากกว่า 100 ชิ้นมาจัดแสดงในวันที่ 8 ถึง 17 ธันวาคม และเปิดประมูลในวันที่ 18 ธันวาคม 2564 ณ ศูนย์การค้าริเวอร์ซิตี้ ถนนสีพระยา (ThaiPR.net, 2021) การก่อตั้ง Bangkok Art Auction Center ถือเป็นจุดเริ่มต้นครั้งสำคัญของการประมูลศิลปะในช่วงทศวรรษที่ 2560 ซึ่งในภายหลังก่อให้เกิดขึ้นของ The Art Auction Center โดยพิริยะ วัชจิตพันธ์ และ Bangkok Art Auction โดยเสริมคุณ คุณาวงศ์ ในปี พ.ศ. 2565 ทำให้เกิดการประมูลงานศิลปะบ่อยมากขึ้น นับตั้งแต่ปีดังกล่าวจนถึงปัจจุบัน (พฤษภาคม 2568) The Art Auction Center จัดการประมูลขึ้น 13 ครั้ง ในขณะที่ Bangkok Art Auction จัดการประมูล 7 ครั้ง

เมื่อเดือนมีนาคม 2568 เสริมคุณ คุณาวงศ์ เปิดตัวธุรกิจประกันภัยงานศิลปะพร้อมเปิดเผยว่าอุตสาหกรรมศิลปะในประเทศไทยมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องมาตลอด 5 ปีที่ผ่านมา โดยมีสินทรัพย์ศิลปะทั้งหมด 24,000 ล้านบาท โดยมีมูลค่าสินทรัพย์ที่มีการซื้อขายกันในประเทศไทย 1,400 ล้านบาทต่อปี ('Thai Art Market Continues to Grow, Total Assets 24 Billion, Annual Trading Value 1.4 Billion', 2025) ในสถาบันการศึกษา มีการเปิดหลักสูตรปริญญาโทด้านปฏิบัติการภัณฑารักษ์ (หลักสูตรนานาชาติ) ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเริ่มรับนักเรียนรุ่นแรกในปี พ.ศ. 2565 และในปีเดียวกัน คณะสถาปัตยกรรม ศิลปะ และการออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังเปิดหลักสูตรศิลปะสร้างสรรค์และภัณฑารักษ์ศึกษา หลักสูตรนานาชาติ ในระดับปริญญาตรี ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาวงการศิลปะมีการเติบโตมากขึ้นในบริบทต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม การเติบโตของวงการศิลปะโดยเฉพาะตลาดศิลปะก็นำมาสู่ปัญหาต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน การจัดงานประมูลถึง 20 ครั้ง ในระยะเวลาเพียง 2-3 ปี เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดเม็ดเงินเข้ามาในวงการศิลปะมากขึ้น และปฏิเสธไม่ได้ว่านำมาสู่การเกิดขึ้นของผลงานศิลปะปลอม ซึ่งจริง ๆ แล้วผลงานศิลปะปลอมไม่ใช่เรื่องใหม่ มีการกล่าวถึงผลงานปลอมในวงการศิลปะไทยมาหลายสิบปีแล้ว ในปี พ.ศ. 2557 ศรีศิลป์ เอ็มเจริญ ทายาทของประเทือง เอ็มเจริญ ได้เปิดเผยว่ามีผลงานปลอมที่เซ็นชื่อประเทือง เอ็มเจริญ อยู่ในตลาด (MGR Online, 2014) ซึ่งผลงานปลอมมักจะเป็นการปลอมผลงานจิตรกรรมของศิลปินอาวุโสที่ผลงานมีราคาในตลาดศิลปะ ไม่ว่าจะเป็น เพื่อ หริพิทักษ์ ประเทือง เอ็มเจริญ มีเชียม ยิบอินซอย ทวี นันทขว้าง สุเชาว์ ศิษย์คณศ หรือถวัลย์ ดัชนี แล้วนำมาขายในตลาดศิลปะ

ในปี พ.ศ. 2567 มีการจัดนิทรรศการ 200 Years Journey Through Thai Modern Art ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ หรือหอศิลป์เจ้าฟ้าฯ กรุงเทพฯ โดยเป็นการจัดแสดงผลงานในชุดสะสมของพิริยะ วัชจิตพันธ์ ผู้ก่อตั้ง The Art Auction Center อันนำมาซึ่งเสียงวิพากษ์วิจารณ์ในหลาย ๆ แง่มุม ในวันที่ 29 สิงหาคม 2567 ทิพย์ แซ่ตั้ง ทายาทจาง แซ่ตั้ง ได้เข้ายื่นหนังสือถึงสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ให้ตรวจสอบ โดยมีส่วนหนึ่งที่ระบุว่า ผลงานบางชิ้นในนิทรรศการดังกล่าวมีข้อสงสัยถึงความแท้ของตัวผลงาน ซึ่งบางชิ้นมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากสาธารณะว่าเป็นผลงานปลอม ('The Heir of Tang Chang Submitted a Request to the Fine Arts Department, Demanding an Explanation of the Origin of the Famous Exhibition, Fearing That It Would

Guarantee Its Authenticity.', 2024) กรณีดังกล่าวนำมาซึ่งการถกเถียงในวงการศิลปะอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม เรื่องดังกล่าวก็ดูจะไม่มีความคืบหน้า เมื่อผลงานหลายชิ้นเป็นผลงานที่ศิลปินสร้างขึ้นและขายในช่วงเวลาที่ตนเองมีชีวิตอยู่โดยที่ทายาทอาจจะไม่เคยเห็น เมื่อศิลปินเสียชีวิตแล้ว จึงไม่อาจมีใครชี้ให้เห็นได้ชัดเจนจนเป็นข้อสรุปว่าผลงานชิ้นนั้นเป็นของจริงหรือไม่ แม้จะมีการตั้งข้อสงสัย แต่ก็ยังเป็นข้อสงสัยที่ไม่สามารถหาความชัดเจนได้

น่าสนใจว่า แม้จะมีกรณีที่เกี่ยวข้องกับงานปลอมเกิดขึ้นในประเทศไทยหลายครั้ง แต่ยังไม่เคยเกิดคดีความในกรณีดังกล่าวขึ้นในประเทศไทย ทั้งนี้ แม้จะมีการถกเถียง แต่กลับมีการพูดถึงในมิติเชิงกฎหมายไม่มาก นอกจากนี้ การเติบโตขึ้นของกลุ่มทุนในวงการศิลปะ ทำให้ศิลปินเสี่ยงที่จะถูกเอาเปรียบจากกลุ่มทุนหากไม่มีข้อมูลทางกฎหมายที่เพียงพอ บทความนี้ต้องการสำรวจประเด็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับศิลปินและผลงานศิลปะ โดยเฉพาะในประเด็นของทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งเป็นกฎหมายที่น่าจะถูกนำมาใช้หากเกิดข้อพิพาทในแง่ของงานปลอม บทความนี้ต้องการชี้ให้เห็นถึงสิทธิ์ของศิลปินและทายาทในการที่จะปกป้องและรักษาผลประโยชน์ของตนผ่านแง่มุมของกฎหมายไทย โดยนำเสนอผ่านตัวบทกฎหมายลิขสิทธิ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน คือพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

ศิลปินกับผลงานศิลปะ

เมื่อศิลปินสร้างผลงานศิลปะ โดยทั่วไปแล้วศิลปินถือเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานที่ตนเองสร้าง แต่อย่างไรก็ตาม ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้กำหนดรายละเอียดและสิทธิ์ของศิลปินในฐานะเจ้าของลิขสิทธิ์ไว้ จึงขอแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วนเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง

ศิลปินกับผลงานศิลปะของเขา โดยเริ่มที่ประเด็นของการเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ของศิลปินในฐานะเจ้าของลิขสิทธิ์ และอายุของการคุ้มครองลิขสิทธิ์

1. การเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์

โดยทั่วไปตามสามัญสำนึกของคนทั่วไป ผลงานศิลปะที่ถูกสร้างด้วยภูมิปัญญาของศิลปิน ผู้สร้างเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของศิลปินอยู่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ซึ่งศิลปินอาจมีบทบาทในฐานะ “ผู้สร้างสรรค์” ตามนัยแห่งมาตรา 4 ที่ระบุไว้ว่า

“ผู้สร้างสรรค์” หมายความว่า ผู้ทำหรือผู้ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ (Copyright Act, 1994, 1994)

เมื่อมีผู้สร้างสรรค์จึงมีผลงานศิลปะ และโดยทั่วไปแล้ว ศิลปะถูกคุ้มครองตามกฎหมายตามนัยแห่งมาตรา 6 แต่สิ่งที่กฎหมายคุ้มครองคือ “ผลงาน” หรือผลลัพธ์ที่ปรากฏออกมาเป็นงานสร้างสรรค์ ทั้งนี้ตามตัวบทของกฎหมายระบุว่า กฎหมายไม่คุ้มครองความคิด ขั้นตอน กรรมวิธี ระบบ วิธีใช้ หรือแนวความคิด ดังจะเห็นได้จากรายละเอียดของมาตรา 6 ที่ระบุว่า

มาตรา 6 งานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ งานสร้างสรรค์ประเภทวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรืองานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ ของผู้สร้างสรรค์ไม่ว่างานดังกล่าวจะแสดงออกโดยวิธีหรือรูปแบบอย่างไร

การคุ้มครองลิขสิทธิ์ไม่คลุมถึงความคิด หรือขั้นตอน กรรมวิธีหรือระบบ หรือวิธีใช้ หรือทำงาน หรือแนวความคิด หลักการ การค้นพบ หรือ

ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ หรือคณิตศาสตร์ (Copyright Act, 1994, 1994)

ดังนั้น ตามมาตรา 6 บุคคลอื่นสามารถที่จะได้รับแรงบันดาลใจจากแนวความคิด กรรมวิธี หรือเทคนิคที่ศิลปินใช้นำไปใช้สร้างผลงานของตนเองได้โดยไม่ผิดกฎหมาย ทั้งนี้ เมื่อศิลปินสร้างผลงานนั้นๆ เสร็จแล้ว ลิขสิทธิ์จะเป็นของศิลปินในฐานะผู้สร้างสรรค์ตามมาตรา 8 หากศิลปินสร้างสรรค์ขึ้นโดยตัวเอง โดย ผู้สร้างสรรค์ต้องเป็นผู้มีสัญชาติไทย หรืออยู่ในราชอาณาจักรหรือเป็นผู้มีสัญชาติไทยอยู่ในประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย (มาตรา 8 (1)) (Copyright Act, 1994, 1994)

อย่างไรก็ตาม หากศิลปินสร้างผลงานขึ้นในฐานะงานรับจ้างหรือลูกจ้าง ในมาตรา 9 กำหนดให้ งานที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ขึ้นในฐานะพนักงานหรือลูกจ้าง ถ้ามิได้ทำเป็นหนังสือตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ให้ลิขสิทธิ์ในงานนั้นเป็นของผู้สร้างสรรค์ แต่นายจ้างมีสิทธิในงานนั้นออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้ตามที่เป็นวัตถุประสงค์แห่งการจ้างแรงงานนั้น และ มาตรา 10 งานที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ขึ้นโดยการรับจ้างบุคคลอื่น ให้ผู้ว่าจ้างเป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานนั้น เว้นแต่ผู้สร้างสรรค์และผู้ว่าจ้างจะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ดังนั้น ในการพิจารณาว่าลิขสิทธิ์ในงานนั้นๆ เป็นของใคร จึงจำเป็นต้องพิจารณาจากสัญญาอันเป็นลายลักษณ์อักษร หากไม่มีสัญญาใด ๆ เป็นลายลักษณ์อักษรทรัพย์สินทางปัญญาในผลงานศิลปะจะเป็นของศิลปินแต่เพียงผู้เดียว

แม้ว่าศิลปินจะได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ หรือสิ่งอื่น ๆ ซึ่งในบางครั้งอาจเป็นเพียงการทำซ้ำธรรมชาติหรือสิ่งที่ไม่มิลิขสิทธิ์ เช่น การ

ถ่ายภาพของธรรมชาติ หรือแม้แต่การถ่ายภาพผลไม้ แต่ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5259/2549 ศิลปินยังคงเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยในคำพิพากษาดังกล่าว โจทก์เป็นผู้ทำหรือก่อให้เกิดหนังสือชื่อ “ผลไม้ชุดที่ 1” ด้วยตนเอง โดยใช้ความรู้ความสามารถในฐานะสำนักพิมพ์สร้างสรรคงานด้วยการทุ่มเทความรู้ วิจารณ์ญาณ ฝีมือ แรงงาน โดยขั้นตอนถ่ายรูปผลไม้ต้องคัดสรรผลไม้ที่มีผลสมบูรณ์จากจังหวัดระยองและจังหวัดบุรีรัมย์มาทำความสะอาด จัดวางตำแหน่งผลไม้จากนั้นก็มีทีมงานช่างถ่ายภาพรูปลงในฟิล์มใหญ่แล้วนำภาพไปสแกนโดยระบบคอมพิวเตอร์เสร็จแล้วมีข้อมูลอธิบายเกี่ยวกับผลไม้ ประกอบรูปผลไม้ จึงถือได้ว่าโจทก์ได้ใช้ความรู้ วิชาอุตสาหะในการจัดทำหนังสือ “ผลไม้ชุดที่ 1” แล้วภาพถ่ายรูปผลไม้จึงเป็นงานศิลปกรรมประเภทงานภาพถ่าย

จะเห็นได้ว่า ศิลปะที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ตามนัยกฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกา คือผลงานศิลปะที่ถูกสร้างจากศิลปินไม่ว่าในฐานะของบุคคลหรือนิติบุคคลก็ตาม ดังนั้น ความงดงามของธรรมชาติ หินงอก หินย้อย หรือสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ จึงไม่ถือว่าได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ และไม่อยู่นิยามของศิลปะ ทั้งนี้ รากศัพท์ของศิลปะ มาจากคำว่า “ars” ในภาษาละติน ซึ่งแปลว่า ความชำนาญหรือทักษะ (Rodboon, 2518 : 23) ดังนั้น ในบริบทของคำว่า “ศิลปะ” จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งสิ้น และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

2. สิทธิของศิลปินในฐานะเจ้าของลิขสิทธิ์

เมื่อศิลปินเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานศิลปะ กฎหมายได้ให้สิทธิของศิลปินในการกระทำการใดๆ แก่ผลงานในฐานะเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ตามนัยของมาตรา 15 วรรคแรก ซึ่งระบุไว้ว่า

มาตรา 15 ภายใต้บังคับมาตรา 9 มาตรา 10 และมาตรา 14 เจ้าของลิขสิทธิ์ย่อมมีสิทธิแต่ผู้เดียวดังต่อไปนี้

- (1) ทำซ้ำหรือดัดแปลง
- (2) เผยแพร่ต่อสาธารณชน
- (3) ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางานไปรแกรมคอมพิวเตอร์ ไรต์สแตนด์ ฟิล์ม ฟิล์มแม่พิมพ์ และสิ่งบันทึกเสียง
- (4) ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น
- (5) อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิตาม (1) (2) หรือ (3) โดยจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดหรือไม่ก็ได้ แต่เงื่อนไขดังกล่าวจะกำหนดในลักษณะที่เป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรมไม่ได้ (Copyright Act, 1994, 1994)

ดังนั้น สิทธิของศิลปินหรือผู้ถือลิขสิทธิ์ในมาตรา 15 คุ้มครองการทำซ้ำ ดัดแปลง และเผยแพร่ต่อสาธารณชน รวมถึงการให้ประโยชน์หรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิแทนได้โดยได้รับความยินยอมจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ในแง่นี้ ลิขสิทธิ์สามารถเปลี่ยนมือได้ตามนัยแห่งมาตรา 17 ทางหนึ่งคือมรดก อีกทางหนึ่งเจ้าของลิขสิทธิ์สามารถที่จะโอนทั้งหมดหรือบางส่วนในระยะเวลาเท่าใดก็ได้โดยทำหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษร และมีสิทธิที่จะห้ามมิให้ผู้รับโอนลิขสิทธิ์หรือบุคคลอื่นใดบิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลง หรือทำโดยประการอื่นใดแก่งานนั้นจนเกิดความเสียหายต่อชื่อเสียง หรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ และเมื่อผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตายทายาทของผู้สร้างสรรค์มีสิทธิที่จะฟ้องร้องบังคับตามสิทธิดังกล่าวได้ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ทั้งนี้ เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นเป็นลายลักษณ์อักษร (มาตรา 18) (Copyright Act, 1994, 1994)

3. อายุของการคุ้มครองลิขสิทธิ์

เมื่อลิขสิทธิ์ของผลงานศิลปะเป็นของศิลปิน และตกถึงทายาทได้ในฐานะมรดก เพื่อความเป็นธรรมในฐานะที่ศิลปินเป็นบุคคลที่อาศัยในสังคม และได้รับแรงบันดาลใจจากสิ่งรอบตัว กฎหมายจึงระบุไว้ว่าลิขสิทธิ์จะถูกคุ้มครองตามกฎหมายเป็นระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่งให้เจ้าของลิขสิทธิ์แสวงหาผลประโยชน์ได้ ก่อนที่ลิขสิทธิ์นั้น ๆ จะตกเป็นของสาธารณะ ซึ่งตามมาตรา 19 วรรคแรก ได้กำหนดให้ลิขสิทธิ์มีอยู่ตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์ และมีอยู่ต่อไปอีกเป็นเวลาห้าสิบปี นับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย หรือหากมีผู้สร้างสรรค์ร่วม ในมาตรา 19 วรรคสอง กำหนดให้มีอยู่ตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์ร่วม และมีอยู่ต่อไปอีกเป็นเวลาห้าสิบปีนับแต่ผู้สร้างสรรค์ร่วมคนสุดท้ายถึงแก่ความตาย ทั้งนี้ ในบางกรณี หากงานเหล่านั้นยังไม่เคยโฆษณาเผยแพร่ออกสู่สาธารณะจนผู้สร้างสรรค์เสียชีวิตไปก่อน ในมาตรา 19 วรรคสาม ได้กำหนดให้ลิขสิทธิ์ดังกล่าวมีอายุห้าสิบปีนับแต่ได้มีการโฆษณาเป็นครั้งแรก (Copyright Act, 1994, 1994)

ดังนั้น ตามกฎหมายแล้ว ศิลปินเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์และมีสิทธิ์ตามที่กฎหมายกำหนด ไม่ว่าจะเป็นการทำซ้ำ ดัดแปลง หรือเผยแพร่ต่อสาธารณชน แต่กฎหมายไม่ได้คุ้มครองกระบวนการ เทคนิค หรือแนวคิดของศิลปินที่อยู่เบื้องหลังผลงานเหล่านั้น บุคคลอื่นจึงสามารถนำไปเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานของตนเองได้ กฎหมายคุ้มครองลิขสิทธิ์เป็นเวลา 50 ปี หลังศิลปินถึงแก่ความตาย ซึ่งการเปลี่ยนมือของลิขสิทธิ์เป็นไปได้ทางมรดกหรือทำสัญญาอย่างเป็นทางการโดยลักษณะอักษร ตามนัยของกฎหมาย หากมีบุคคลใดกระทำการตามมาตรา 15 โดยไม่ได้รับความยินยอมจากศิลปินอย่างเป็นทางการ

ลายลักษณะอักษร จึงเป็นการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาตามกฎหมายเช่นกัน (Copyright Act, 1994, 1994)

การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในผลงานศิลปะ

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าศิลปินเป็นเจ้าของผลงานศิลปะ และศิลปินมีสิทธิ์แต่เพียงผู้เดียวตามมาตรา 15 ในการ (1) ทำซ้ำหรือดัดแปลง (2) เผยแพร่ต่อสาธารณชน (3) ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ไรต์แทควัสดุ ภาพยนตร์ และสิ่งบันทึกเสียง (4) ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น (5) อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิตาม (1) (2) หรือ (3) โดยจะกำหนดเงื่อนไขอย่างไรก็ได้ ไม่ก็ได้ แต่เงื่อนไขดังกล่าวจะกำหนดในลักษณะที่เป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรมไม่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรา 27 ที่ระบุไว้ว่า

มาตรา 27 การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยไม่ได้รับอนุญาตตามมาตรา 15 (5) ให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำดังต่อไปนี้

(1) ทำซ้ำหรือดัดแปลง

(2) เผยแพร่ต่อสาธารณชน (Copyright Act, 1994, 1994)

มาตรา 27 เป็นตัวกำหนดว่า การกระทำใดที่ไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ถือเป็น การกระทำที่ละเมิดลิขสิทธิ์ ในที่นี้คือการทำซ้ำหรือดัดแปลง และการเผยแพร่ต่อสาธารณชน ซึ่งมีบทกำหนดโทษตามมาตรา 69 ซึ่งระบุว่า

ผู้ใดกระทำการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดงตามมาตรา 27 มาตรา 28 มาตรา 29 มาตรา 30 หรือมาตรา 52 ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท

ถ้าการกระทำมีความผิดตามวรรคหนึ่ง เป็นการกระทำเพื่อการค้า ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุก ตั้งแต่หกเดือนถึงสี่ปี หรือปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงแปดแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (Copyright Act, 1994, 1994)

โดยทั่วไปแล้ว การทำซ้ำหรือดัดแปลง ซึ่งรวมถึงการปลอมผลงานของศิลปิน ถือเป็นเรื่องที่เกิดกฎหมายอยู่แล้วในสามัญสำนักทั่วไป รวมถึงการนำไปทำซ้ำหรือตีพิมพ์ในหนังสือ วารสาร หรือสูจิบัตร โดยไม่ได้รับอนุญาต แต่ในมาตรา 27 (2) ยังระบุไว้ว่า การเผยแพร่ต่อสาธารณชนโดยไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของลิขสิทธิ์ถือเป็นการกระทำที่ละเมิดลิขสิทธิ์ด้วยเช่นกัน ในกรณีของผลงานศิลปะ การเผยแพร่ต่อสาธารณชนอาจหมายถึงการนำออกแสดงในที่สาธารณะ การนำผลงานของศิลปินไปจัดนิทรรศการ หากไม่ได้รับความยินยอมจากศิลปิน หรือทายาทที่ถือลิขสิทธิ์แล้ว จะมีความผิดในฐานของการละเมิดลิขสิทธิ์ด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามกฎหมายได้เว้นการกระทำที่ไม่ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ในมาตรา 32 ซึ่งมีข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ระบุไว้ดังนี้

มาตรา 32 การกระทำแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นตามพระราชบัญญัตินี้หากไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์และไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

ภายใต้บังคับบทบัญญัติในวรรคหนึ่ง การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ตามวรรคหนึ่ง มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำดังต่อไปนี้

(1) วิจัยหรือศึกษางานนั้น อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร

(2) ใช้เพื่อประโยชน์ของตนเอง หรือเพื่อประโยชน์ของตนเองและบุคคลอื่นในครอบครัวหรือญาติสนิท

(3) ดิชม วิจารณ์ หรือแนะนำผลงาน โดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น

(4) เสนอรายงานข่าวทางสื่อสารมวลชนโดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น

(5) ทำซ้ำ ดัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาของศาล หรือเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจตามกฎหมาย หรือในการรายงานผลการพิจารณาดังกล่าว

(6) ทำซ้ำ ดัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏโดยผู้สอน เพื่อประโยชน์ในการสอนของตน อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร

(7) ทำซ้ำ ดัดแปลงบางส่วนของงาน หรือตัดทอนหรือทำบทสรุปโดยผู้สอนหรือสถาบันศึกษาเพื่อแจกจ่ายหรือจำหน่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียนหรือในสถาบันศึกษา ทั้งนี้ ต้องไม่เป็นการกระทำเพื่อหากำไร

(8) นำงานนั้นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการถามและตอบในการสอบ (Copyright Act, 1994, 1994)

จะเห็นได้ว่าตามมาตรา 32 กฎหมายได้ระบุงกเว้นการกระทำเพื่อการศึกษและการกระทำเพื่อประโยชน์ของตนเองโดยไม่ขัดต่อการแสวงหาผลประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์จนเกินควร มิถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ทั้งนี้ รวมถึงการขายต่อผลงานศิลปะที่ได้มาโดยชอบก็กระทำได้ ตามมาตรา 32/1 ซึ่งระบุไว้ว่าจำหน่ายต้นฉบับหรือสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์โดยผู้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในต้นฉบับหรือสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์นั้นโดยชอบด้วยกฎหมาย มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ (Copyright Act,

1994, 1994) อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า แม้กฎหมายระบุไว้ว่าการขายต่อหรือเปลี่ยนมือจะกระทำได้โดยไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ แต่การโฆษณาขายหรือนำผลงานไปตีพิมพ์ในสูจิบัตรเพื่อการขายหรือการประมูล ไม่ได้ถูกระบุยกเว้นไว้ในกฎหมาย หากเกิดข้อพิพาท จึงเป็นเรื่องที่ศาลจะเป็นผู้ชี้ขาด

ในกรณีของผลงานศิลปะปลอมในวงการศิลปะไทย เป็นเรื่องที่มีการพูดถึงเป็นอย่างมาก แม้จะยังไม่ได้เป็นประเด็นในที่สาธารณะ แต่ในวงสนทนาต่าง ๆ มีการกล่าวถึงการปลอมผลงานศิลปะของศิลปินอาวุโสที่มีราคาในตลาดผลงานศิลปะ ซึ่งการปลอมผลงานศิลปะมีหลากหลายรูปแบบ ในกรณีที่ชัดเจนคือการปลอมผลงานศิลปะที่มีลักษณะเป็นงานคู่แฝด กล่าวคือเป็นการคัดลอกผลงานศิลปะที่มีอยู่แล้ว และกล่าวอ้างว่าเป็นของศิลปินท่านนั้น ๆ ซึ่งกรณีนี้เป็นกรณีที่มีความชัดเจนว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 15 (5) ซึ่งหมายถึงการทำซ้ำ แต่ในบางครั้ง ผลงานศิลปะปลอมเป็นเพียงการปลอมสไตล์หรือรูปแบบการทำงานของศิลปิน ซึ่งเป็นกรณีที่ยังไม่มีข้อสรุปใด ๆ ทั้งนี้ มีข้อที่ต้องพิจารณาว่า ตามมาตรา 6 วรรคสอง การคุ้มครองลิขสิทธิ์ไม่คลุมถึงความคิด หรือขั้นตอนกรรมวิธีหรือระบบ หรือวิธีใช้ หรือทำงาน หรือแนวความคิด หลักการ การค้นพบ หรือทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ หรือคณิตศาสตร์ (Copyright Act, 1994, 1994) การปลอมสไตล์หรือรูปแบบการทำงานจะเข้าเกณฑ์ตามมาตราดังกล่าวว่าเป็น “ความคิด ขั้นตอน กรรมวิธีหรือระบบ หรือวิธีใช้ หรือทำงาน หรือแนวความคิด หลักการ การค้นพบ หรือทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ หรือคณิตศาสตร์” หรือไม่ ซึ่งการพิจารณาข้อขัดแย้งดังกล่าว คงเป็นที่วิจารณ์ญาณของศาลและผู้เชี่ยวชาญว่าการกระทำ

ดังกล่าว เป็นเพียงการ “ได้รับแรงบันดาลใจ” หรือการ “ดัดแปลง” ซึ่งขึ้นอยู่กับกรณีเฉพาะนั้น ๆ ของการละเมิดลิขสิทธิ์

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าในบางกรณี ผู้ปลอมผลงานศิลปะอาจอาศัยช่องโหว่หรือความไม่ชัดเจนของตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์ในการปลอมผลงานศิลปะ แต่การนำผลงานนั้น ๆ ไปจำหน่ายหรือทำกำไรแก่ผู้ซื้อ โดยที่ให้ผู้ซื้อเข้าใจว่าผลงานเหล่านั้นเป็นของศิลปินคนอื่นจริง แม้กฎหมายลิขสิทธิ์อาจจะเอาผิดไม่ได้ แต่ยังคงเข้าข่ายความผิดฐานฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 341 ผู้ใดโดยทุจริต หลอกลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง และโดยการหลอกลวงดังว่านั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม ทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฉ้อโกง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทส่งท้าย : กรณีของศิลปิน นักสะสม และบุคคลในวงการศิลปะ

จากการศึกษาผ่านตัวบทกฎหมาย จะเห็นได้ว่า กฎหมายกำหนดให้ผลงานศิลปะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์และเมื่อศิลปินสร้างผลงานนั้น ๆ เสร็จแล้ว ลิขสิทธิ์จะเป็นของศิลปินในฐานะผู้สร้างสรรค์ ดังนั้น ศิลปินจึงมีสิทธิในผลงานของตนเองอย่างเต็มที่ หรืออย่างน้อยตามที่กฎหมายกำหนดเป็นระยะเวลาหนึ่ง โดยทั่วไปคือตลอดชีวิตของศิลปินและหลังจากศิลปินเสียชีวิตไปแล้ว 50 ปี โดยลิขสิทธิ์สามารถเปลี่ยนมือได้ในฐานะของมรดกตกถึงทายาท หรือการทำหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษร ศิลปินและทายาทในฐานะเจ้าของลิขสิทธิ์จึง

มีสิทธิ์เต็มที่ในการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ทำซ้ำ เผยแพร่ หรือให้บุคคลอื่นใช้ประโยชน์ใดๆ จนกว่า จะครบระยะเวลาการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม ในมาตรา 17 วรรคสาม กำหนดว่า การโอนลิขสิทธิ์ต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อ ผู้โอน และผู้รับโอน (Copyright Act, 1994, 1994) ดังนั้น แม้ว่ากรรมสิทธิ์ของผลงานในฐานะวัตถุจะอยู่ในความครอบครองของใคร ไม่ว่าจะแก่นักสะสม พิพิธภัณฑสถาน หรือหน่วยงานของรัฐ หากไม่มีหนังสือ โอนลิขสิทธิ์อย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร ลิขสิทธิ์ของ ผลงานศิลปะจะยังคงอยู่ที่ศิลปินหรือทายาท การ ทำซ้ำในรูปแบบใด ๆ ก็ตาม หรือการเผยแพร่ต่อ สาธารณะ รวมถึงการจัดแสดงนิทรรศการ จึงจำเป็นต้องขออนุญาตต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ทุกครั้ง มิฉะนั้น อาจเข้าข่ายเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ดังนั้น ตามนัย ของกฎหมาย ศิลปินหรือทายาทผู้ถือลิขสิทธิ์จะมี

สิทธิ์ที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ผู้ถือกรรมสิทธิ์ ของผลงานนำผลงานไปทำซ้ำหรือจัดแสดงก็ได้ แต่ ทั้งนี้ บุคคลหรือหน่วยงานที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์มี สิทธิ์ที่จะกระทำการตามที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ การขายกรรมสิทธิ์ การใช้เพื่อประโยชน์ของตนเอง โดยไม่กระทบต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ หรือการใช้ ประโยชน์ทางการศึกษา ตามที่กฎหมายได้ระบุไว้

เนื่องจากบทความนี้เป็นการสำรวจแง่มุมทาง ลิขสิทธิ์ของผลงานศิลปะผ่านการสำรวจด้วยบท กฎหมายในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 อย่างไรก็ตาม เนื่องจากยังไม่มีกรณีพิพาทเกิดขึ้น จริงในวงการศิลปะ จึงยังไม่มีคำพิพากษาศาลฎีกา ที่เป็นต้นแบบให้ศึกษาได้มากนัก หากมีข้อพิพาท เกิดขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของศาลที่จะพิจารณาชี้ขาด ต่อไป

References

- Boonpipattanapong, P. (n.d.). The Art Auction Center A passion for art that has become Thailand's leading auction business. *Capital*. Retrieved 20 May 2025, from <https://capitalread.co/art-auction-center/> (in Thai)
- Copyright Act B.E. 2537 (21 December 1994). Royal Gazette. Volume 111, Part 59ก. Pages 1-22. (in Thai)
- MGR Online. (2014, January 20). Forged artwork by National Artist Pratuang Emjaroen. *ART EYE VIEW*. Retrieved from <https://mgronline.com/celebonline/detail/9570000007076> (in Thai)
- PM ready to reconsider soft power budget after being seen as high budget, but confident it's on the right track. (2023, April 12). *Infoquest*. Retrieved from <https://www.infoquest.co.th/2023/356574> (in Thai)
- Rodboon, S. (1975). *Art and Human*. (Bangkok, Religion Department) (in Thai)
- Thai art market continues to grow, total assets 24 billion, annual trading value 1.4 billion. (2025, December 3). *Prachachat*. Retrieved from <https://www.prachachat.net/d-life/news-1771724> (in Thai)
- ThaiPR.net. (2021, March 2). Big event in 15 years 'Bangkok Art Auction Center' opens auction of over 100 artworks from leading Thai artists. *RYT9*. Retrieved from <https://www.ryt9.com/s/prg/3279007> (in Thai)
- The heir of Tang Chang submitted a request to the Fine Arts Department, demanding an explanation of the origin of the famous exhibition, fearing that it would guarantee its authenticity. (2024, August 31). *Matichon*. Retrieved from https://www.matichon.co.th/local/arts-culture/news_4766564 (in Thai)